

283d/2512

פרוטוקול מס' 5

הועדה המשותפת (חוקה, חוק ומשפט ופנים ואיכות הסביבה)
לענין שינוי הטיפול במקרי אונס
יום ג', טבת תשל"ח, 13.12.77, בשעה 12.30

בכחור:

חברי הועדה:

ש. אלוני - יו"ר
ת. אשל
ב. הלוי
מ. וירשובסקי
ה. זינדל
ק. כהנא
א. לין
ש. שטרן-קטן

מוזמנים:

ד"ר מ. אמיר - המכון הקרימינולוגי
ד"ר מ. איזק - בית חולים "שערי צדק"
ד"ר מ. הורביץ - משרד העבודה והרווחה
ד. גולדפרב - משרד המשפטים
י. קרפ -
ל. שוקרון -
תח ניצב יעקבי - משטרת ישראל
ס. לבל - איגוד העובדים הסוציאליים
ע. קפלן - לשכת עורכי הדין

מזכירת הועדה: ר. מלחי

רשמה: א. אשמן

סדר היום: הרצאת ד"ר מ. אמיר

היו"ר ש. אלוני:

רבותי, אני פותחת את הישיבה.

ד"ר אמיר, בבקשה.

ד"ר מ. אמיר:

התבקשתי להביא לפניכם את החומר הידוע היום בקשר לאונס, והוא כולל גם חומר מחקרי תאורטי ואמפירי, וגם על שירותים שונים הניתנים לקרבנות אונס. אני רוצה להציג במשפטים אחדים מנין אני בא לנושא הזה. אני איש האוניברסיטה, אבל אינני בא ממגדל השן. התחלתי לעסוק בנושא כאיש משטרה, הייתי שלוש שנים שוטר בפילדלפיה, חקרתי קרבנות אונס. אחר כך עבדתי באוניברסיטת ברקלי במחקרים על אונס. ביחד עם אשתי דלילה הקמתי את המכון הטיפולי הראשון בברקלי, ואחר כך באוסטרליה. לפני זמן מה סיימתי בקנדה מחקר על שירותים הניתנים לקרבנות אונס. בדקתי בעיות תאורטיות, אידאולוגיות, ארגוניות, בעיות של שירותים. כך שאני בא גם מהשדה וגם מהתאוריה.

הספרות על אונס היא לא גדולה. יש ארבעה - חמישה ספרים, שני ספרים שלי ו-14 מאמרים.

הגישה שאני מייצג היא גישה של סוציולוג, לא של פסיכולוג, אם כי יש לי תואר בפסיכולוגיה. אני מציע לראות את בעיית האונס כבעיית הקרבן, בעיית האשה שהותקפה ונפגעה מבחינה גופנית ופסיכולוגית, והנזק הפסיכולוגי הוא הרבה יותר חמור מהנזק הגופני, וכבעיה חברתית. גבעיה החברתית אני מתכוון לכל הקורה לנשים אחרי אונס, בדרך כלל את מצמצמות את תחומי חייהן, מסתגרות בבית.

צריך לראות באונס בעיה חברתית, כי האונס הוא איום על כל אשה. הטענה שרק נשים מסוימות נאנסות היא הבל. נשים בכל הגילים, מכל הצבעים וכל סגנונות החיים נאנסות. למיתוסים על אונס יש השפעה מזיקה - ועוד אעמוד על כמה מיתוסים - כי הם משפיעים על ההכרעות במערכת המשפטית. האונס הוא בעיה חברתית, הוא איום המוני על נשים.

בחברה המערבית האונס מוגדר כמשגל בכח. אבל יש עוד כמה תוספות. לפי ההגדרה, זהו משגל בכח על ידי מי שאינו בעלה של האשה. בשוודיה חל שינוי בענין זה וכיום אפשר להאשים בעל באיננו אשתו, קודם לכן אפשר היה רק להאשים בתקיפה. האונס הוא לא רק מעשה שנעשה בכח, יכול להיות גם איום בכח, סחיטה ישירה ועקיפה.

אחת הפריצות החוקיות המענינות ביותר היתה במדינת ניו-יורק, כאשר בית דין זיכה עבריין לאחר שעורך דינו טען כי העבריין איים באקדח על התינוק ולא על האשה באופן ישיר. המשפט הסעיר את הרוחות והוכיח את אבטורדיות התפישה שהיתה, ובעקבות זה חל שינוי.

יכול להיות גם אלמנט של הונאה - מיטרפרזנטציה של הבעל או מיטרפרזנטציה של האקט. אני מציע לכם לקרוא ב"דקטרון" על כל הנזירים ששכנעו נשים שמסגל מיני הוא צורת ריפוי.

עד היום האונס נחשב רק משגל מיני באברי המין של אשה. היום זה השתנה וההגדרה כוללת חדירה בכל חלקי גופה של אשה ולא רק על ידי אבר מין של גבר. עדיין לא השתנתה התפישה שצריכה להיות חדירה, ולעתים יש ויכוח מגוחך על מידת החדירה. בענין זה יש מחלוקת בין משפטנים שונים.

הועדה המשותפת לענין
שינוי הטיפול במקרי אונס
13.12.77
ד"ר אמיר

אינוס גברים הוא נושא כשלעצמו, אינו

מדבר עליו היום.

בחוקות שונות יש דברים שונים מבחינת השימוש בכח וכד'. ברור שהאונס הוא בניגוד להסכמתה של האשה, לעתים בניגוד לרצונה, כי נשים מסוימות לכאורה יכולות לתת הסכמה אבל ההסכמה אינה תופשת כי האשה מפגרת, חולת רוח, או מתחת לגיל הסכמה, או במצב של שינה, אכזר חושים בגלל שימוש בסמים או שכרות.

ההגדרה החברתית היא הרבה יותר רחבה מההגדרה החוקית: אונס הוא כל משגל מיני שהאשה אינה מסכימה לו, על ידי כל פרטנר שהוא, כולל בעלה. אפשר להתחיל את הדיון באונס בשיר האמריקאי על הגברים היושבים על הגדרות ורואים את כל הנערות עוברות. הנערות עושות קפנדריה, לא סתם עוברות. יש רצף בין הסרדה מינית, סחיטה מינית ואונס.

כשאתה שואל אנשים מה קרה, לעתים אתה מוצא שהאלמנט המיני לא היה כל כך חשוב כמו האלמנט של משחק, של שימוש בכח, ספורט של כיבוש, בעיקר במצבים של "דייטינג".

על רקע ההגדרה המשפטית מתחילים כבר לעשות הבחנות בין אונס בין אנשים זרים זה לזו ובין אונס שהוא יותר מעילה באמון. לעתים קרובות הנזק הפסיכולוגי הוא הרבה יותר חמור שצל קרבנות אונס שהיה להם לפני כן אמון באונס, אם זה מחזר או מישהו ממקום העבודה. אשה הולכת לעבודה ומצפה לעבוד שם ושישלמו לה כראוי, אבל לא שתותקף. יש עדויות של נשים על המתרחש בבתי חרושת, מהסרדה מינית ועד סחיטה שהיא בעצם אונס: אם את רוצה את העבודה - תשכבי; אם את רוצה לעלות בדרגה - תשכבי.

ה. זיידל: אם מעביד או מנהל עבודה אומר לאשה שלא תשאר בעבודה או לא תעלה בדרגה אם לא תשכב, והיא מסכימה, ואחרי זה היא מתלוננת על סחיטה - האם במקרה כזה אפשר להאשים אותו באונס?

ד"ר מ. אמיר: במערכת החוקית הקיימת היום זה לא ייקרא אונס. יש הבדל בין ההגדרה החברתית ובין ההגדרה המשפטית המצומצמת.

אם אפשר לדבר על מושג האונס בלי התייחסות לתנועת הנשים. כל הנושא הזה עלה וגובש על ידי כל תנועות הנשים, למרות שיש ביניהן מרכסיסטיות ולא מרכסיסטיות, לסביות ולא לסביות, אלה שמוכנות לפעול במסגרת המשחק הפוליטי הרגיל ואלה שמוכנות לפעול מחוץ למסגרת הזאת ואפילו מנסות לפוצץ אותה. נושא האונס מאחד את כל תנועות הנשים בגלל המשמעות החברתית שלו, כי כרוכה בו בעית הסטנדרטים הכפולים, ראית האשה כאובייקט, ראית מה שקורה לקרבן. קרה כאן דבר מאד מענין, שבמידה מסוימת דומה למה שקרה לגבי פשעי הצוארון הלבן, אפשר לקרוא לזה כח לקרבנות. גם קרבנות פשעי הצוארון הלבן התארגנו באיגודי צרכנים ושינו את הגישה לנושא. אותו דבר קרה לגבי אונס כשנוצר לחץ של תנועות נשים. בלי זה לא היה שינוי מהותי. קרה כאן דבר מענין מאד,

מהר מאד רעיון הפך להיות תנועה, התנועה התמסדה, קיבלה אופי ארגוני, קיבלה אופי של סוכנות, ומבחינת הגישה שלי, בעצם הרעיון מת, כי קרבנות האונס מקבלים טיפול בהרבה מקומות אבל הטיפול הוא בבעיה האישית והתפישה החברתית התבזבזה.

במקביל עלה תושא האונס בגלל מחקר

קרימינולוגי.

כאן נכנס גם הגורם הפוליטי באונס, שהוא נובע מהעובדה שקבוצה אחת עושה זאת לקבוצה שניה, מהעובדה שנשים גם אם אינן נאנסות, ורק מיעוטן נאנסות, כולן חיות בחרדה מפני אונס. פרוידיסטים אולי יאמרו שנשים חיות בחרדה של אונס כמו שגברים חיים בחרדה של סרוס. האונס הוא גם בעיה פוליטית כי הוא הביא להתארגנות ולשינוי חוקים ושירותים.

מה המצב בתחום המחקר? עד 1960 מחקר

האונס היה מחקר פסיכולוגי, עסקו בבחינת עבריינים שנתפסו על ידי המשטרה או אלה שהיו בבתי הסוהר, בעצם קהל שבוי, ועליהם עשו טסטים וכדומה. כמובן שהיתה זו קבוצה סלקטיבית. בין העבריינים האלה נמצא שיעור גבוה יחסית של פתולוגיה.

הגישה הפסיכולוגית הזאת שלטה גם ביחס

לקרבנות. נשים שעברו טיפול נמצא שהיו פעם בחייהן קרבנות למעשה אונס, במקרים רבים ההדגשה היתה על מעשה אונס או תקיפה מינית על ידי קרובי משפחה. מתעוררות בהקשר זה בעיות מתודולוגיות קשות, כמו זכירה סלקטיבית, קבוצה סלקטיבית, אבל אינני רוצה לעסוק בזה עכשיו.

ב-1968 חל שינוי והמגמה החדשה היא

לחקור את הפנומנולוגיה של אונס: מי עושה מה למי, איפה, מתי, איך. לוקחים עיר וחוקרים את דפוסי האונס, ורק כאשר אתה מגלה דפוסים מסוימים אלה שואל למה. במקום לעסוק באפידמיולוגיה של אונס, אתה רוצה לשאלות שאלות על פיזור או ריכוז מעשי אונס בקבוצות מסוימות, לראות אם יש משהו בחברה, אם יש משהו ביחסים בין אנשים, בין המינים, שיכלל להסביר את השעורים הגבוהים והמשתנים של אונס.

את הגישה הזאת הכנסתי אני. רציתי לחקור

את האונס, מכל מיני סיבות אישיות וגם מפני שרציתי לעשות דוקטוראט וחשבתי שהנושא מעניין. חשבתי שאת החומר אוכל למצוא במשטרה, הלכתי ועבדתי במשטרת פילדלפיה, עיר של 2.5 מיליון איש שיש בה 7 תחנות משטרה. במשך שלוש שנים כל סקרה אונס הובא אלי לחקירה. חקרתי גם מקרים של גילוי צריות. חיפשתי דפוסים, עסקתי בכמה בעיות שעד אז לא עסקו בהן, והאשית רציתי לשבור כמה מיתוסים.

היה מיתוס שאונס קורה בין זרים. לא

נכון. ב-45% - 48% מהמקרים האונס הוא בין אנשים שהכירו זה את זה, בדרגות הכרות שונות, אנשים מנוגרים ומוכרים, משכנים ועד יחסים הרבה יותר קרובים כמו יחסי משפחה.

היה מיתוס שכושים אונסים לבנות. לא נכון.
ב-87% מהמקרים כושים אונסים כושיות. המימצא הזה היה חשוב מאד, מפני שבאותו זמן היה פחד מפני הכושים ברחוב. המחקר בוצע בחמש ערים והוגש לנשיא ארצות הברית. אחר כך גיליתי שינויים בדפוס.

רק אחוז קטן מהעבריינים היו פתולוגיים.
היה עבריין שכונתי, אותו איש שיצא מתת-תרבות של אלימות. כשאני מדבר על תת-תרבות, אני מתכוון לאותה מערכת של כללי התנהגות שבמצבים מסוימים מאשרת תקיפת נשים, כאשר האשה היא במקום לא נכון ובזמן לא נכון, כאשר אשה לבנה נכנסת לרחוב של כושים, כאשר היפית לוקחת טרמפ. נערים מתחנכים בשכונות לנצל הזדמנויות כאלה. בדקתי מה שאפשר לקרוא הקוד המיני של סלמס, שם מבחינים בין שני סוגים של נשים. ולא רק בסלאם הכושי, גם בדון קיחוט אפשר לקרוא על ההבדל בין נשים טובות ורעות. זה מאפשר לנטרל את הרגשת האשמה, האחריות. יש עבריינים שסיפרו שעשו מה שעשו מפני שלנערה היה שם רע.

המחקר הותקף מיד לאחר שהתפרסם. היו שאמרו: האונס של אמיר הוא בלי דמעות ושריטות. זה היה מחקר סטטיסטי מדויק. בדקתי אם יש יותר מעשי אונס כאשר יש יותר גברים מאשר נשים. בדקתי אונס קבוצתי. בארצות הברית 25% - 27% של מקרי האונס הם אונס קבוצתי, אונס על ידי שלושה גברים או יותר, באוסטרליה בערך 40%. יש בעיות של דינמיקה קבוצתית, מי התחיל, מה פעל. היה מקרה שבחורה הסכימה רק לראש הקבוצה שתקף אותה, כי אמר שאם לא תשכב אתו היא תאנס על ידי כולם. מתוך פחד, הסכימה. בית הדין שחרר את כל הקבוצה. הבחורה צריכה היתה להוכיח שהיתה אי הסכמה לגבי כל אחד מ-15 גברים. לא הבחינו בין הסכמה ובין כניעה מתוך פחד או מתוך עייפות, לאחר שהאשה מתעייפת להתנגד. החוקים לא הביאו בחשבון שהאשה נמצאת במילכוד של טרור. אם אשה נכנעה תחת טרור, אין סימנים גופניים; אבל היא מתנגדת, היא עלולה להרג.

התפתח מחקר מצבים מיוחדים. בחור מחזר אחרי נערה, הם יוצאים ביחד, ונעשה אונס. נערות צועדות על חבל דק מאד כדי להיות נערה טובה אבל עדיין כזאת שכדאי לצאת איתה. זהו נושא חשוב בחינוך נוער. אם התפישה היא שהגבריות נמדדת במספר הנשים שאתה כובש, למה לא להפוך את הדבר ולומר שזה לא קונץ ששנים מתלבשים על אחת, זה לא גברי. צריך לעמוד בויכוח, שעולה על ידי נערים בתיכון ובחברה, אם מתירנות מינית לא הביאה יותר מעשי אונס. יש התחלה של מחקר מצבים.

עם עליית תנועת הנשים, בעיקר בארצות הברית

באו נשים ואמרו: אנחנו נאנסנו ואף אחד לא מאמין לנו, תראו מה קורה לנו בשרותים. אפשר לקרוא לזה אונס משני, או אינוס הנשמה כאשר האשה צריכה לעבור מרוץ מכשולים, לבוא במשא ומתן עם המומחים - המשטרה, הרופאים - להוכיח שנאנסה. אף אחד לא שואל קבלן של שוד אם רצה שישדודו אותו. אונס הוא המקרה היחיד שבעצם הקרבן צריך להוכיח שהוא חף מפשע. יש לכך סיבות היסטוריות. בגלל תנועות הנשים התעורר דיון איך לשנות חוקים, ליצור יותר רגישות ויותר יעילות בשרותים - משטרה, בתי חולים, תביעה בתי משפט, ואיך להקים שרותים חדשים כי השרותים נמצאו חלשים, בלתי רגישים ואפילו מקפחים את הנשים.

יש דעות קדומות, יש מיתוסים שעליהם בנו

תילי תילים של כללים, חוקים, פרוצדורות ואפילו שרותים - משטרה, בתי חולים, בתי משפט. יש שרופא בבית חולים שואל את הנערה, כמו ששאל

השואר: מה בכלל עשית בגן? כשהיא לא עשתה שם שום דבר, היא פשוט נחטפה לשם.

יש מיתוסים הקשורים בעברייין, בקרבן, בעבירה. המיתוס הראשון הוא שהגבר מטבעו הוא אגריסטיבי, הוא יזם מיני, האונס הוא תופעה טבעית, בעצם צריך ללמד את הגבר לא לאונס. גם הובס ופרויד עמדו על כך שהבעיה היא מדוע אנשים הם לא עבריינים או סוטים, כי המצב הטבעי הוא מצב של סטיה, אדם לאדם זאב.

המחקר מגלה שהאנשים לא רעבים מבחינה מינית, יש להם נשים, חברות, הם הולכים לזונות. לעתים קרובות אנשים אינם פעילים מבחינה מינית, הם זבוכים. מסתבר שלאונס אין מגמה מינית, יש הרבה יותר מגמה של תוקפנות, המנס רוצה להוכיח את עצמו. לעתים האונס הוא צורה של נקמה על אי היכולת שלו. אם אתה חוזר אחורה ועושה חקירה אישית יותר עמוקה, אתה מגלה שהאונס הוא צורה של נקמה בנשים בכלל, או על חויה מינית מקפחת עם חברה, לרוב חברה ראשונה.

אם אומרים שנשים מותקפות צריכות לתקוף את הגבר, הרי יכולות להיות לכך תוצאות נוראות, כי הן עלולות ליפול בידי אותו עברייין שהמכניזם הנפשי שלו הוא כפי שתארתי, והוא אומר שהנה הנשים הן באמת בוגדניות.

כבר אטרתי ש 47% ממקרי האונס הם לא על ידי זרים. היום המספר משתנה ויש יותר זרים מאשר לא זרים, אבל עדיין כמעט שליש מהאנשים אינם זרים.

אי אפשר גם לטעון שגברים תוקפים מפני שתקף עליהם יצרם. באונס יש תכנון, בערך 45%, ובעיקר באונס קבוצתי. האישה מתכנן מה יעשה, לאן יביא את הקרבן, אם יכה את הקרבן מיד כדי להשתיקה, אם האונס בביתו או בביתה ויש חשש שהשכנים ישמעו. אלה דברים שצריך לתכנן.

לא נכון שהאונס הוא מניאק מיני או פתולוגי מבחינה נפשית. רוב העבריינים הם אנשים בריאים בנפשם, אבל התכנים הערכיים שלהם שונים.

היה מיתוס שאפשר מיד לראות מיהו אונס ומי לא. יש בין האנשים יפים ומכוערים, חזקים וחלשים, בעצם כל אחד. אין סטריוטיפ. בשום מחקר לא נמצאו הבדלים בין אנשים ללא אנשים, פרט לכך שהמערך הערכי שונה.

לא נמצא גם הבדל בין נשים נאנסות וכאלה שאינן נאנסות. אין אמת בטיעון שרק נשים מסוימות נאנסות, מפני שיש להן סגנון חיים מסויים, מפני שהן מתלבשות כדי לגרות. האם כל אשה שיוצאת החוצה צריכה להתכער? האם זו המסקנה?

האם יש הבדל באחוז הנאנסות בין נשים שקשורות בחברת הפשע?

א. ליין:

ד"ר מ. אמיר:
אני מדבר על תכונות האשה, אלא ההסתברות השונה של נשים להיות קרבנות לאונס או תקיפה בגלל מקצוען. אנחנו יודעים שמלצרות ואחיות במסמרת לילה מותקפות יותר מנשים הסגורות בבית.

א. ליין:
מה אחוז הנשים המותקפות בקרב נשים שחיות בתוך חברת הפשע? אני מוכוון למלצרות וכו'. אני מדבר על המושגים של הגברים באותה חברה, החושבים שאשה כזאת מלכתחילה מקבלת על עצמה את הסיכונים, מתוך ידיעה, רצון, או בגלל השתייכות. זה יכול להשפיע על כל המסקנות שלנו לגבי ענישה.

ד"ר מ. אמיר:
נכון שהפרופורציה של נשים המותקפות גבוהה יותר בחברה שיש בה שעור גבוה של פשיעה, בשכונות מסוימות, בערות מסוימות. אבל יש גם אנשים שמחפשים אשה זרה. נכון שזונות נאנסות, אבל לא יותר מקבוצה אחרת באוכלוסיה. אין דבר מהותי באשה שמזמין אונס. יש קבוצות מסוימות באוכלוסיה שמערכת כללי ההתנהגות שלהם מאשרת תקיפה של נשים במצבים מסוימים. לא אעסוק עכשיו במשמעות הדברים למדיניות ענישה. יכול להיות שהרתעה וחינוך חשובים יותר מענישה.

יש מיתוס שאונס נעשה ברחוב, הסכנה היא ברחוב. לא נכון. 40% ממקרי האונס הם בביתו או בביתה. אם אשה נמצאת בביתו של גבר, זה עדיין לא מקנה לו את הזכות לאונס. זכותה של אשה להיות בכל מקום ובכל זמן. יש טיעון שיש מצבים מסוכנים ומקומות מסוכנים, והנשים צריכות לדעת להסתדר עם זה. תנועות הנשים אינן מקבלות טיעון זה. אי אפשר להגיד לנשים: אלה המצבים המסוכנים, אם את לוקחת טרפפ, את לוקחת סיכון, הכנסי למכוננית עם סיגריה בוערת כדי שתוכל לשרוף את פני הגבר.

יש תופעה מענינת שקשורה בתרבות בילוי. האונס מתרכז בקבוצות מסוימות בסופי שבועות, זה קשור בשתייה, קבלת משכורת, בהרגשה שהשבוע איננו טוב אם לא הסתיים בקצת מכות והרפתקה מינית, שלא קוראים לה אונס אלא כיבוש בכח. אני עוסק במחקר האלימות בכדורגל, יש אנשים שיש להם הרגשה שאם השבוע לא נגמר במשחק כדורגל טוב, השבוע התבזבז.

יש טיעון שנשים הן פרובוקטיביות, וויקטיים-פרספ. כאילו מטילים את האשמה על האשה, האשה נמצאת במקום לא נכון בזמן הלא נכון. מה שקובע הוא הפירוש שגברים נותנים להתנהגות של נשים.

כן נמצא שגם נשים לא מושכות הן קרבנות

אונס.

יש טיעון שנשים יש להן פנטזיות של אונס. פסיכיאטר מאד מפורסם אמר שלנשים יש תשוקה להיות נאנסות, או נכבשות בכח. אני רוצה להפריד בין פנטזיות מיניות, שהן פנטזיות של הנאה, ובין פנטזיות של אונס שהן פנטזיות של מוות. כשאתה שואל נשים מה חשבו שיקרה, הן אומרות: פחדנו לחיינו. הטיעון שנשים רוצות באונס הוא מזעזע. אף אשה לא רוצה להאנס, זה דבר נורא.

הטיעון בדבר מזוכיזם נשי הוא מוטעה. עובדה היא שהחברה חיינכה נשים לפסיביות, לא להתנגד. לפעמים דרושות עשר שעות כדי ללמד נערה להרים רגל ולבעוט בגבר כדי לפגוע בו עד שיצא מכלל פעולה. אם האשה מתנגדת, או אומרת לגבר להסחלק, אפשר למנוע אונס, כי האנס מצפה מהאשה שתהיה פסיבית. אני לא חושב שלימוד ג'ודו יכול לעזור הרבה, אבל זה נותן בטחון עצמי. יש כאלה האומרים שאשה צריכה להתנגד עד הסוף. אני לא יכול לתת עצה כזאת, ואני לא חושב שמישהו יכול לתת עצה כזאת כי אתה לא יודע בידי מי תיפול אותה אשה.

יש מיתוס שרק נשים אקטיביות נאנסות. לא נכון. נאנסות גם נשים זקנות, גם נשים פסיביות, נכות.

יש מיתוס שהחוק בא להגן על החברה ועל הקרבנות בקנדה ובארצות הברית הוא נמצא לא נכון, כי בחוק יש שיקולים שאינם קשורים בטובת האשה, יש שיקולים של קביעת אחריות לגבי מעשי עבירה ואחריות פלילית.

לקרבן האונס רצוי שיהיה דימוי טוב, בעיקר כשהמשפט הוא בפני חבר מושבעים. כדאי שתהיה בתולה צנועה, תלויה בבעלה או באביה, אשה שחיה חיים די מצומצמים, אשה מוכה, שאיננה שותה, שאיננה מכירה את האנס - זה סינדרום טוב בשביל המערכת המשפטית. אבל היפית, גרושה, אשה שיש לה חברים, או שיש לה מקצוע סמי-מכובד כמו רקדנית סטריפטיש או אפילו זונה, היא לא תהיה "קייס" טוב.

אם אני עובר לרמת בית החולים, נמצא שנשים אינן מוגנות על ידי מערכת בתי החולים. נשים חייבות לחכות הרבה זמן, במקומות רבים יש רק אופא אחד שיודע לערוך בדיקה טובה של מקרה אונס. במקרים מסוימים התביעה מחזירה את ה"קייס" בטענה ש"קייס" כזה לא יעבור כי לא הייתה בדיקה של 3 משטחים ו-7 בדיקות חיצוניות. אחד הפתרונות, כמו שעשו באוסטרליה, שבבית חולים יהיה פורום מאומן של רופאים שכל אחד ידע מה יש לעשות. זה דורש קורס של שלוש שעות בבית ספר לרפואה.

הוא הדין במשטרה. אפשר לתת לכל שוטר טופס ולהגיד לו שיש לבדוק את זה ואת זה. לעתים בלש טוב יודע יותר טוב מאשר הרופא מה צריך לבדוק בבדיקה רפואית.

אחד הדברים שהכבידו על המחקר וההסברה הוא שאחוז התלונות נמוך. בארצות הברית נמצא שבמקרי פשע אחוז התלונות הוא עד 68%, ואילו במקרי אונס 30%. אנחנו יודעים רק על חלק מהמקרים, על קבוצה סלקטיבית במידה רבה, ולפעמים אני עומד בפני שאלה מביכה אם לחומר יש ערך תאורטי, מכיוון שאינני תכונות העבירות והעבריינים שלא הוגשו עליהם תלונות. יש כמה אמצעים כדי להתגבר במידת מה על הבעיה. אחת הדרכים היא לשאול את כל האנשים בשכבה מסוימת, לשאול כל נער שהולך לצבא אם ביצע עבירה, איזו עבירה. עבודתי במחקר כזה ביחד עם קרימינולוגית, מצאנו אדם שבשיחה הודה שתקף בחורה בגרוזן ואנס אותה. בדקנו בתיקי המשטרה באותה עיר ומצאנו שאמנם היה מקרה כזה, אבל האיש לא נתפס. שיטה טובה יותר, ואולי נחיל בה בארץ, לעבור בבתי אב ולשאול: האם היית בשנה האחרונה קרבן לעבירה, ואם כן - האם הודעת למשטרה. לפי המחקר בארצות הברית כמעט 60% לא הודיעו למשטרה. על פגיעה במכונית כולם הודיעו למשטרה, כי בלי זה אי אפשר לקבל את כספי הביטוח. לא מודיעים למשטרה בגלל חוסר אמון, הרגשה שהמשטרה לא יעילה, או פחד מהעברייך.

מחקר בשנת 1975 מגלה דבר מענין מאד: אחוז ההודעות למשטרה עולה. אחוז האונס עולה, האם פרוש הדבר שיש יותר הודעות או שיש יותר אונס? איננו יודעים. אבל דבר אחד אנחנו יודעים: הנשים מוכנות היום יותר להתלונן במשטרה.

יש שתי צורות של תלונות, ואני מקווה שמשטרת ישראל תאמץ גם את הצורה השנייה. יש תלונה גלויה, האשה מוכנה לעבור את כל הדרך. יש תלונה אחרת שמשטרות בעולם מוכנות לקבל, יש נשים שלא רוצות ללכת למשטרה ולעבור את כל התהליך במערכת, אבל מוכנסות להודיע שנאנסו ולמסור פרטים. הידועים להן על העברייין. יתרה מזו, המשטרה יכולה לקבל עדות כזאת מאחת מתנועות הנשים, או מעובדת סוציאלית, או מבית חולים, שיאמרו שהנערה לא רוצה להחקר, והיא סיפרה שאלה ואלה תכונות העברייין.

תנ"צ יעקבי: היה מקרה בתל אביב שאחת הנשים לא הגישה תלונה, אבל מסרה תאור מדויק מאד של העברייין, וזה והביא תועלת רבה.

ד ר מ. אמיר: ברמת הטיפול של המשטרה מתחילה סלקציה, לעתים קרובות סלקציה לפי מה שהמשטרה חושבת שהתביעה או בית המשפט יעביר. לעתים חסר בתלונה משהו טפני, היא לא נראית די מבוססת, זה תלוי גם בהרגשה - הזכרתי קודם את המיתוס - שהנאנסת חיה חיים מופקדים, או הכניסה את עצמה למצבים מסוכנים.

יש ארבעה מודלים של אשמה. המודל הראשון הוא של אשמת העברייין: אונס מתרחש כאשר אדם עם פגמים בהתנהגות, תוקפנות, או אי-אונות, פועל על בסיס פתולוגיה זאת על ידי מגע מיני בכח. הפגמים או הפתולוגיה לרוב מזוהים כחוסר פיקוח על תוקפנות, עצמת דחף מיני נמוך או גבוה, בחירה בלתי מתאימה של אובייקט מיני או אובה שהיא "אובר קונטרולד". אלה הם 8% - 10% מהמקרים, כמובן שבבתי הסוהר ובבתי חולים לחולי נפש האחוז גבוה יותר.

מחקרים גילו שצריך להבחין בין נירוטי, פסיכוטי ופורץ. מצאתי שבעיר מסוימת 12% מהאנשים היו פורצים, באו לדירה, לקחו את הטלוויזיה ואחר כך תקפו את האשה. היו שאמרו בניו יורק: אם נאנסת, מוטב שתאשימי את הגבר שגנב טלוויזיה ואז ילך לבית הסוהר, על אונס לא ייאסר.

מרבית העבריינים, כך נמצא באוסטרליה, קנדה וארצות הברית, ואני חושב שכך גם בארץ, באים מתת-תרבות. איש כזה יחוש שבמצבים מסוימים יש לו היתר, כאשר הנערה נמצאת במסיבה, או אם היא תיירת, או נחשבת "פרייארית".

יש ספרות גדולה על פתולוגיה של גברים, על התסביך האדיפלי וכו'. אלה הסברים טובים לעבריינים מסוימים, אבל הם לא מספיקים כדי להסביר את פיזור האונס בחברה. זה הסבר אחד: אונס נגרם מפני שיש גברים חולים.

הסבר שני הוא מודל של אשמת הקרבנות. הטיעון הוא שאונס מתרחש כאשר אשה בדרך כלשהי, בגלוי או שלא בגלוי, באופן מודע או לא מודע, מרשה לעצמה להכנס ליחסים או למצבים פייסיים מסוימים שמביאים לאונס.

זכותה המוסרית והחוקית של אשה להיות בכל מקום ובכל זמן ולנהוג בכל סגנון חיים שהיא רוצה. אבל יש טוענים שהיא אחראית לארועים מסוימים, שקשורים בפרופורציה גדולה באונס, שהיא מעבירה על ידי התנהגותה איזה שהוא מסר, על ידי היותה ברחוב מסוים בשעה מסויים, ולכן היא נפגעת. זה משמש צידוק לעבריינים, צידוק לעורכי דין המגינים על עבריינים, כלומר, האשה הביאה זאת על עצמה, ואולי היא אפילו ראויה לכך.

סיעון אחר בנוי על הפתולוגיה של הקרבן, יש כאילו נשים שמזמינות את זה, יש בהן משחו המעורר שימוש בכח, ולכן הן מכניסות את עצמן למצבים כאלה שהן נלקחות בכח, ועל ידי כך הן יכולות כאילו להתגבר על רגש האשמה הנובע מעצם הרצון להיות נחשקות. זה נקרא הדחף האפל. אבל אנחנו יודעים שמרבית הנשים הן לא חולות, ויש שנאנסות נשים לא חשוקות. אם בגלל גיל או נכות.

מודל שלישי הוא אשמת המצב: אונס מתרחש במצבים מסוימים כאשר גברים ונשים נפגשים. המצב יכול להיות מסיבה שיש בה שתייה, "דייטינג" כשיש ציפיות לא ברורות, שאפשר עד גבול מסוים ומעבר לו אי אפשר. יש ריטואלים האומרים שכאשר גבר מוציא אשה לבילוי, הוא משלם ותמורת זה הוא רוצה לקבל משהו; או אם הבחור לא ינסה לחזר אחרי הנערה, הוא לא גבר, מצפים ממנו שיהיה יזם. השאלה היא באיזה מידה מצבים כאלה מעוררים ומאיצים גישות ערכיות או פתולוגיות אצל עבריינים. בתחום זה עומדים רק בהתחלת הדרך, ויש חשיבות רבה לחינוך.

מה שקורה באונס הוא חדירה לפרטיות האשה. קודם כל, זכותה להיות בכל מקום ובכל זמן. מצבים של אונס יכולים להיות אינסופיים.

המודל החברתי - הטיעון הוא שמערכת ערכים חברתית היא מערכת של מאבק בין המינים, ויש חלוקה מה מותר לאשה, מה מותר לגבר, וכאשר מפירים את הכללים - היא נאנסת.

הטיעון של תנועת הנשים הוא שיש לעסוק בחברה כולה, ובקבוצות מסוימות המחלה הרבה יותר חריפה. השורשים הם בחינוך הגברים לחוקפנות מינית, חינוך הנערות לפסיביות, להיותן מוגנות כל הזמן, ולעומת זאת חינוך הנערים לכיבושים. הדגמה לפני גברים שהחוק אינו מגן על הנשים, ולכן הם יכולים להתיר לעצמם כל מיני דברים.

אינני רוצה לעסוק כאן בהיסטוריה של חוקי אונס. צריך לדעת שהאונס הוא גם אמצעי לכפיית נישואים. זה קיים בין הגרוזינים. האונס הוא דרך להוכיח שהגבר הוא שליט. צריך לזכור שיש הרואים באונס עבירה נגד רכוש, רכושו של האב או הבעל, או רכושו של מי שהאשה יעודה לו. מבחינה זו גם אם אשה הסכימה ליחסי מין, היא נתנה משהו שאיננו שלה, ולכן נשים כאלה אינן ראויות להגנה. על מה מגינים? לא מגינים על האשה כולה. לא האשה כולה היא רכושו של הגבר ילא רק אברי המין של האשה. ידוע מההיסטוריה שמקרי אונס הסתיימו בתמורה כספית, כי ירד ערך האשה בשוק.

אני רוצה היום עוד לעמוד על כמה בעיות שאנחנו מתחבטים בהן, ובפעם הבאה אדבר על תגובת הקרבנות ובעיות השרותים.

מדוע גברים לא אונסים? שאלה זו דומה לשאלה מדוע אנשים לא מבצעים עבירות. אנחנו רוצים לדעת מי לא עובר עבירה, וכאן נכנס האלמנט החינוכי.

אנחנו רוצים לדעת באיזה מידה אפשר למנוע אונס. על המקרים שאונס נמנע, לא באים לספר לנו. אנחנו רוצים לדעת אם אשה עשתה או אמרה משהו ובזה מנעה אונס. יש ויכוח חמור בין סטרוסקה וביני. הוא טוען שהאשה צריכה להכנע, ללכת עם הגבר, ואחר כך להוציא לו עין, לעשות לו דברים נוראים. אבל הרי אחת התגובות הנוראות שיש לקרבנות היא הרגשת אשמה: למה הלכתי לחם בשבע ולא בחמש, למה עברתי כאן ולא כאן. אם עוד יגידו לה: למה לא הקאת עליו, למה לא עשית עליו פיפי - היא תרגיש את עצמה עוד יותר אשמה. איך אפשר לתת עצות לעשות כך וכך כאשר יודעים שבמקרים רבים אונס מסתיים במוות. אינני חושב שאפשר לתת הנחיות מדויקות מה צריך לעשות.

בעיה אחרת היא ההשפעה הפסיכולוגית של אונס על הקרבנות, בעיקר על ילדים.

בעיה נוספת, שהיא חשובה מאד למשטרה, מי מוסר את הידיעה למשטרה ומי לא מוסר, מתי מוסרים.

בעיה אחרת היא איך לעשות שרותים יותר טובים לקרבנות ויחד עם זה יעילים למשטרה. לא תמיד שני הדברים עולים בקנה אחד.

בעיה אחרת: התנהגות של אשה יכולה לגרום או לא לגרום הזמנה לאונס.

חשוב מאד לדעת את תולדות החוקים, מקור החוקים. כאשר אתה מגלה שהחוק בנוי על תפישה של לזרד היל, שהיה גם שורף מכשפות, ושל ויגמור, תפישה של אונס שלא עומדת בשום יחס וקשר למתרחש בחברה מודרנית, אפה מביך את מגבלות החוק.

היו"ר ש. אלוני: תודה לד"ר אמיר. אני מזמינה אותך להמשיך בישיבה בשבוע הבא. אני חושבת שעשית לנו שרות חשוב, כי כולנו בלי יוצא מן הכלל נתונים להשפעה של סטריוטיפים ודעות קדומות, מערכות מחשבה מסוימות, ועזרת לנו בדברייך להעמיד כמה סימני שאלה על דברים המקובלים עלינו כאמת. זה חשוב להמשך הדיון.

אחרי שנשמע את ד"ר אמיר, מרשה פרידמן ואת שיל, נשב בפורום של הועדה עצמה על החומר שצברנו, ננסה לחשוב מה אנחנו יכולים להציע כבר בסכום השלב הראשון.

א. לין: באיזה שלב נתחיל לחשוב על חקיקה?

היו"ר ש. אלוני: החלטנו שבשלב הראשון נגיע למסקנות-ביניים טיפוליות. החלק הראשון הוא כל מה שלפני המשפט. אחרי כן נגיע לשאלה מהו אונס בעיני החוק, משפט בדלתיים סגורות או פתוחות, סיוע, מוטיבציה. יש כאן בעיה עקרונית חשובה מאד, אבל בינתיים אנחנו רוצים לעזור לבני אדם.

תודה. הישיבה נעולה.